

Oppressing Romanian Language in the Audio-Visual Media Agresarea limbii române în audiovizual

Antoaneta TĂNĂSESCU
Gabriela STOICA
CNA – Consiliul Național al Audiovizualului

Abstract

This article is the result of an extensive CNA survey conducted with the purpose of monitoring the use of Romanian language on children's cartoon programs: Jetix, Cartoon, Minimax and Disney Club on Program 1. The analysis carried by the authors reveals an already known fact, but not proven until this moment: the majority of cartoon programs hold a very low instructive value. These programs are infused with inadequate educational models, language vulgarities and the shows alternate with advertisements for products that are not suitable for minors. The conclusion of this research is grim: despite of the excessive use of modern media in these programs, there is an overarching impression of intellectual desert and the language is handled within plausible limits of correctness, because of the dubbing of these programs in Romanian.

“Radiodifuzorii au obligația de a asigura respectarea normelor ortografice, ortoepice și morfologice ale limbii române, stabilite de Academia Română.”

“Realizatorii emisiunilor au obligația să nu permită invitaților să folosească un limbaj injurios sau să instige la violență împotriva altor persoane.”

Am citat două prevederi exprese care se regăsesc în noul Cod al CNA, elaborat după model britanic – Codul OFCOM. Acest corpus legislativ unifică, într-un instrument de lucru sintetic, deciziile Consiliului adoptate în vederea aplicării Legii Audiovizualului, cu respectarea standardelor europene în materie.

Prevederile la care m-am referit, întru totul noi, și a căror nerespectare poate duce la sancțiuni, sunt declanșate de triste realități din spațiul audiovizualului românesc: vorbire neglijentă sau agramată, lacune lingvistice inadmisibile, limbaj violent sau injurios, declicuri semantice, folosirea improprie a neologismelor, pronunții inacceptabile atât de normele limbii sursă, cât și de cele ale limbii române. În fața unei asemenea situații, deseori semnalate și analizate de presa scrisă și, rareori, de cea audiovizuală, CNA, ca autoritate publică autonomă, înțelege să se autoseseze din oficiu întru apărarea limbii române, această valoare de patrimoniu, element esențial al identității naționale, pecete și simbol pentru mentalitatea unei națiuni. Nu în ultimul rând, în pragul lui 2007, întrebarea cu ce limbă ne vom integra în Comunitatea Europeană cere un răspuns urgent. Ce-i de făcut, așadar? Atât azi, cât și în trecut, CNA și-a fixat ca pe o datorie de onoare monitorizarea limbii române folosite la posturile de radio și de televiziune, urgentarea dezbaterii publice pe această temă și atragerea societății civile ca partener în lupta pentru apărarea limbii.

Iată, sunt peste cinci ani de când urmărim cu consecvență aceste obiective. Enumăr câteva dintre cele mai semnificative inițiative ale Consiliului, inițiative care au avut o difuzare publică, o recunoaștere intensă în mediile intelectuale, dar, din păcate, un ecou relativ insonor în mediile audiovizualului: trei cicluri de monitorizări realizate împreună cu prestigioși cercetători de la Institutul de Lingvistică, urmate de dezbateri la Academia Română, editarea de reviste pe această temă, Îndreptarul lingvistic pus la dispoziție radiodifuzorilor pe site-ul CNA, două Recomandări dedicate expres limbii române și adoptate în ședințe publice ale Consiliului, în sfârșit, Proiectul Borges, promovând realizarea unei microbiblioteci de specialitate în fiecare redacție și punerea la dispoziția radiodifuzorilor a principalelor dicționare online. Repet, demersul nostru s-a soldat, din păcate, cu rezultate modeste, întrucât limba română continuă să fie agresată, maltrată, stâlcită, jignită, mutilată, desfigurată atât la radio, cât, mai ales, la televiziune. În aceste condiții, audiovizualul devine un perimetru al spațiului public unde se propagă incorectitudinea, discursul brutal, violența de limbaj, trivialitatea, exhibiționismul. Putem conchide că lipsa de scrupule în utilizarea limbii române face parte din portretul identitar al unei tranziții fără liman.

Iată o mostră: un text aproape virtual, compus de doamna prof.univ. Antoaneta Tănăsescu, consilier pe probleme de cultură la CNA. Este o “producție” realizată, în proporție de peste 95%, din listele cuprinzând șiruri de cuvinte și sintagme extrase din monitorizările limbii române efectuate de CNA. Printr-un simplu artificiu de schimbare a ordinii, paradigma a devenit sintagmă, textul vertical a fost rescris pe orizontală.

Iată ce a ieșit sau “Ascultă ce vezi”:

“Vocea mea e ca un spicher, **așa că**¹ ascultă ce vezi, nu face un quelque-chose, lasă ce-a fost mâine și alege sau un concurs de misse sau o baie în political corectness. Se mai întâmplă și accidente inerente, **deci**, vara asta lucrez promoțional **tocmai** ca palpitantul să fie mai mare vizavi de tot și **toți**. **Și acum**, vă vorbesc pe bune, **mai ales** că ultimul comunicat al preșidenției **se ocupă** de dimensiunea cetățenilor și a lărgirii NATO, întrebându-se, în fond, ce e în spatele la această afacere.

Sunt întrebări vechi, venite, poate, tocmai din ordinul cavalerilor de la Masa Rotundă, sunt întrebări noi care vă rod. **Mai ales acum**, în pragul alegerilor electorale când focuri de armă **au răsunat** în buricul Bucureștiului și au lovit un trecător găsit fără viață, fără suflare și într-o avansată stare de comă.

Să fie un război al cărui deznodământ, ca orice război, nu-l știm? **Sau doar** efectul de la o decizie **care** survine egzact de mâine când începe distribuția cupoanelor agricole și un cap al mafiei din Statele Unite a murit de cancer.

La capătul politicii, un mini-meteo. După ninsoarea de asiară, se anunță o eclipsă solară de soare, în urmă, averse de ploaie, din nou și ger și viscol, **ger care** i-a stricat afacerile prostituatelor. **Oricum, se apropie**, Sfântul Petru și Pavel.

¹ Cu bold sunt transcrise intervențiile redactorului de text, prof.univ. Antoaneta Tănăsescu, consilier CNA.

Ceea ce mi-e foarte greu să cred acest lucru, așa că veți vedea în premieră videoclipul pe care îl veți vedea imediat. Să vă uitați cu ochii larg adânciți. **Eu am să tac pentru că**, după o săptămână de petrecanie mi-e curmată puțin vocea și ne trebuie plămâni curați ca să știm că semnalele vitale sunt în viață.

Principalii protagoniști ai discuției sunt mijloacele mass-media care revin din nou în actualitate. **Așa că testăm** izul invitațiilor dornici să audă care sunt prevederile actualei legi, care sunt tehnicile folosite la Miunih și la Berlin.

Ce alegem? Filmul pe televizor sau acest autor la nenumărate cărți sau pe această melodie care o vor cânta la prima mână? Sunteți ready? Ar fi super să se țină emisiunea în ploaie iar artiștii care dau cu glanda să aibe **în jur** reporterii de reporteri, Oricum, apariția cărții este, pe undeva, un gest și, ce mai, emisiunea e beton, vere.

Cum vrea mușchiul lui o să-mi răspundeți și deși a căzut măgăreța pe noi, eu nu pun botul prea ușor. Îmi pare cu regret și deși se apropie o nouă vară cu lipeli, știți voi, cu mega-lipeli, mă retrag să mă aerisesc la cutiuță, să-mi fac o toaletare perfectă a urechilor dar și o french manicure.

Se poate să am o minută liberă. M-aș opri la publicizarea poveștii acestei fete care este puțin umbrită și puțin descumpănită de divorțul părinților. **Ei, chestiuni familiale, ce să-i faci!** Familiale sau familiare? Original sau originar din Malta? Extras sau extract de cont? **Poate mă lămuresc citind niște** cotidiene. **Sau cotidiene?** Colegii sunt destui de confuși **în această direcție, dar bate ora** doisprezece și trebe să ajung la o foarte prestigioasă adunare condusă de doamna ministră de resort. **Nu pot lipsi.** Ca și lider trebuie să cuvânteț pentru a explica la toți ceilanți ultimele schimbări din tráficul român (Carol Dávila, Lugój, Mólдова Nouă) **sau de afară** (Strásburg, Ucraina, Rusia, Yemén). Așa că nu mai strămbați din priviri **căci pe străzile** alea se plimbă Costel cu capul decapitat al sorei sale, **pe străzile** alea unde nu se vede nici un picior de om.

Silance din gură, bă! Ce e cuțitul ăsta cu maț în fund? Să te-nfigi în stomacul soacră-tii ca să afli câte ouă a freat maică-ta de te-a scos așa galben.

Dar, haideti să vedem și alte știri pe scurt, apoi să luom, să lom publicitate”.

Această construcție lexicală, echivalând cu greașeala absolută, sugerează exemplar relația dintre violența de limbaj și violența fizică; limbajul violent precedă, de cele mai multe ori, actul material, îl pregătește și, adesea, îl surclasează ca impact. Televolența nu numai că n-o exclude pe cea de limbaj, ci o subsumează, o ilustrează prin imagini, o exploatează. Violența de limbaj se imită mai ușor; uneori refulează în subconștient acțiunea violentă care poate răbufni mai târziu. Alteori produce defulare. În ambele cazuri face rating, are piață.

Are, însă, și viață? Sigur că da. Rămâne, însă, să aproximăm ce fel de viață, și, de aceea, aș pune în discuție una dintre concluziile cărții lui Giovanni Sartori, publicată la Roma în 1997 sub titlul **Homo videns. Televisione e post-pensiero** și tradusă în românește în 2005, la Editura Humanitas, sub titlul deloc inocent **Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea**. Iată citatul: “Video-copilul se exprimă într-un limbaj-zeamă lungă și trăiește într-o melasă mentală. Și dacă diferența de «cultură mentală» scapă majorității părinților, acest lucru se datorează faptului că părinții din 1999 sunt, la rândul lor, foști video-copii care se văd pe ei înșiși în odraslele lor. Această din urmă reflecție mă duce la părinți și la ceea ce nu fac sau fac rău. Dacă video-copilul nu crește, dacă nu ajunge niciodată un adult adevărat, asta nu se întâmplă numai pentru că e marcat pe viață de o video- vedere originară. O altă cauză a acestei creșteri nereușite și a acestei lipse de dezvoltare a propriei personalități independente este faptul că părinții nu mai constituie o structură de autoritate”.

Vă invit la reflecție și la discuții.

Desenul animat, un program deloc educativ

UN EPILOG CARE POATE FI, MAI DEGRABA, O PREFAȚĂ. ȘI UN AVERTISMENT. Textul pe care urmează să-l citiți a fost terminat, într-o primă formă, pe 10 august 2006. Câteva zile mai târziu, BBC transmitea următoarea știre (citez): “În Marea Britanie, compania Turner Broadcasting e nevoită să «cenzureze» peste 1500 de desene animate, inclusiv cunoscutele *Tom și Jerry*, *Familia Flintstone* și *Scooby-Doo*. Motivul? Acestea conțin scene în care fumatul este prezentat ca o activitate fermecătoare ori «la modă»“. În continuare, se precizează că măsura a devenit necesară în urma unei plângeri adresate de un telespectator către Ofcom, consiliul audiovizual britanic, cu privire la 2 episoade din *Tom și Jerry* în care apăreau țigări aprinse. După alte câteva zile, adică pe 25 august 2006, știrea este reluată de **Cotidianul**, care adaugă (citez): “Și guvernul chinez are un dinte împotriva desenelor animate. Autoritățile au interzis difuzarea desenelor străine în prime-time. Hotărârea se va aplica de la 1 septembrie anul acesta. Printre seriile interzise se numără *Homer Simpson*, *Pokemon*, *Mickey Mouse*, iar principalul motiv este susținerea producției de stat a desenelor animate”.

Dincolo de orice suspiciune de demagogie, sunt gesturi care fac parte din categoria soluțiilor alternative, principiu pentru care pledez la rândul-mi mai departe. Ele au însă un punct comun de care mă disociez: sancționează un segment absolut minoritar al programului zilnic – producții foarte bune, bune sau acceptabile, lăsând neatins, “în adormire” baza acestui program, filme ce pun în circulație un model educativ inacceptabil, contraproductiv. Care ar fi “învățăturile” care se desprind din asemenea decizii? Și, mai departe: are sens să ne punem această întrebare?

I. Oferta. 35 de ore de emisie pe canale specializate: 15 (**Jetix**), 12 (**Cartoon**), 7 (**Minimax**). În plus, **Club Disney**, 1 oră (**Programul I**), singura soluție pentru publicul ce nu beneficiază de cablu, adică pentru aproape 30% din populația țării. Sunt canale ce au, fiecare, o amprentă originală; între ele, **Minimax**, cu opțiuni tematice și stilistice mai aproape de vârsta clasică a desenului animat, de la *Bușnița înțeleaptă* la *Aventurile ursulețului*, *Barbie în Prințesa și sârmana croitoreasă*, *Feciorii croitorului*. După ora 20, **Minimax** devine **A+**, ce difuzează filme nerecomandate copiilor, folosind, în consecință, semne de marcare specifice. Programele în discuție cuprind și momente de publicitate, de aceea mă întreb dacă rigorile europene (Directive precum cea a CSA din Franța), ce prevăd “obligația de a asigura programe pentru copii care să stimuleze dezvoltarea de cunoștințe și să nu profite de credulitatea și imaturitatea acestora” nu este încălcată atunci când privitorilor li se oferă posibilitatea de a trimite SMS-uri (tarif afișat 2,26 USD) pentru a dobândi jucăriile dorite sau atunci când (pe **Programul I**), într-o acțiune de promovare apare și o sticlă de Bürger. Iată, însă că pe această cărare, doar

la prima vedere lăaturalnică, avem prilejul de a verifica ceea ce, de altfel, se anunța subliminal în siturile posturilor în discuție. România retransmite un program hotărât peste mări și țări, un program al cărui nucleu tare este afișat pe site, numai că actualizarea lui e diferită de la regiune la regiune, nu știu dacă de la țară la țară. O dovadă: numeroasele reclame rostite în limba polonă și netraduse. Altă dovadă: pregătind, la începutul lunii august, un sondaj de opinie menit să identifice cel mai iubit film de la **Cartoon**, pe ecran se specifică țările cu drept de vot: RO, HU, PL. În sfârșit, destul de rar, de exemplu pe 4 august, apar subtitrări scrise cu caractere slave. Îmi amintesc de mărturisirile unor absolvenți de la București ce locuiseră câțiva ani într-un campus universitar occidental. Acolo, spuneau ele, am realizat că unul dintre lucrurile care ne deosebeau de colegii noștri născuți și crescuți dincolo de Cortina de Fier era faptul că în copilărie am văzut alte filme și am citit alte cărți. Acum, o tentativă de globalizare acoperă orizontul, dar, iată, România continuă să nu se afle lângă Germania sau Spania. Mă întorc la durata apreciabilă a programelor care ar presupune asumarea unei strategii de difuzare în funcție de vârsta publicului-țintă avut în vedere: 3-6 ani, 6-11 ani, 11-14 ani, 15-18 ani (categoriile invocate de statisticieni), de orarul zilnic, de preferințe, de nivelul de înțelegere. Asemenea strategii, dacă există, sunt invizibile. Altfel, cum se explică difuzarea la ore de maximă audiență pentru copii (în jur de 10:30, 14:30, 15:15) a unor seriale precum *Ed, Edd și Eddy* sau *Gemenii Cramp* unde precaritatea mizei epice, nimicul evenimential, așadar, stau alături de vulgarități de limbaj (*te lași pedepsit de fraier, trebuie să deratizez sufrageria, nu-i treaba mea pe cine pupă profa*) și de comportament: profesoara bruschează un elev iar acesta, ca răspuns, îi afișează rufăria intimă găsită în geantă. Așa că, mă întreb: la **Cartoon** prime-time are același înțeles ca la **Pro Tv** sau la **Antena 1**?

II. Fidelitatea/infidelitatea publicului-țintă

În Comportamentul de consum de programe audiovizuale al elevilor

(“Forum audio-vizual” 5/2005, pp. 46-62), desenele animate întrunesc cea mai puternică adeziune (13%) și continuă să fie (6%) în atenția elevilor de 15-18 ani. Acest tip de producții e preferat de 90% dintre copiii între 6-9 ani, în top ele fiind urmate de filme și emisiuni muzicale. Cu alte cuvinte, desenele animate au un rol important, mulți vor spune chiar decisiv, în formarea copilului, apoi a școlarului și, de ce nu, a adolescentului și a omului matur. Pentru că obișnuința (pasiunea) de a privi desenele animate continuă (nu pot invoca statistici tipărite, ci simple mărturisiri private) și după terminarea studiilor universitare. E drept că, la această vârstă, discernământul, spiritul critic, formele de autoapărare intelectuală funcționează altfel decât la 6-14 ani. În fond, fidelitatea față de un domeniu trebuie sau nu să ne îngrijoreze? Mi-e greu să dau un răspuns monosilabic și definitiv. Teoretic, orice act de fidelitate merită atenție și respect. Dar când am văzut (am înțeles) că ziua **Minimaxului** (ca și a **Jetixului** sau a **Cartoonului**) este mobilată de același tip de filme ce se rotesc schimbându-și doar locul de intrare, că tânărul ce stă în fața televizorului vede același tip de imagini, e drept, la ore diferite, am căzut pur și simplu pe gânduri. Dacă aceasta e legea, de ce atunci de la ea sunt exceptate *Poveștile Fraților Grimm* sau *Andersen povestitorul*? Sigur, și o terțină de Dante sau un sonet de Shakespeare pot fi citite de mai multe ori, de asemenea, revenim de bună voie la primele pagini din *Enigma Otiliei* sau la o scenă de Caragiale, dar nu același este cazul cu *Laboratorul lui Dexter* sau *Copiii de la 402*, cu *Fetițele Powerpuff* sau *Spioanele*. Vizualizăm, uneori, o imagine îndelung mediatizată: copii singuri în casă cu cheia legată de gât. Acum, singurătatea mă tem că este aceeași, dar în fața televizorului. Și cum legislația românească nu prevede expres obligația maturului de a nu abandona minorul fără supraveghere, lucrurile sunt lăsate la voia întâmplării. Cu vini repartizate (uneori și asumate) în mod egal dacă e să invocăm un excelent serial, *Școala părinților* (realizat de BBC și difuzat în fiecare marți, ora 20:00, pe **Programul II**), serial a cărui audiență este mult sub valoarea sa. Concluzia: părinții și copiii deopotrivă trebuie să învețe fiecare ce înseamnă **educa**. Revin. Fidelitatea/atașamentul micilor spectatori față de **Minimax** sau **Jetix** explică, poate, dar nu justifică o anume “dezordine” a programului zilnic: ecranul urmează “lista” anunțată în revistele de profil. Și dacă, la începutul lunii august, înlocuirea a 6/7 filme (**Cartoon**, orele 17:00-19:00) cu o magnifică retrospectivă *Tom și Jerry* (regia William Hanna și Joseph Barbera, producător Fred Quimby) are toate îndreptățirile, nu aceeași motivație se poate invoca în legătură cu tratamentul aplicat *Fetițelor Powerpuff*, *Familiei Tofu*, *Sonicului* ș.a.m.d. În aceste condiții, lumea animației tinde a deveni o lume închisă, în care doar fideliții știu la ce să se aștepte, outsiderii cîrcotași, ca mine, fiind expulzați. Cu indiferență.

III. Scooby Doo poate fi bibliografie pentru bacalaureat?

Revin la cele 35 de ore de emisie zilnic și e limpede că echivalentul calitate/cantitate nu poate fi decât utopic. Întrerup doar printr-o paranteză expunerea pentru a-mi activa explicit punctul de vedere. Personal și cu orice risc propun reducerea drastică a ofertei actuale de la **Cartoon** și **Jetix** pentru efectele ei nocive și de lungă durată. Mai exact, propun preluarea de către România a grilei acestor posturi, dar așa cum funcționează la Paris, Milano sau Barcelona. Pentru că acolo, mai mult ca sigur, nu sunt acceptate filme ca acelea la care voi face referință. Pentru ca acolo nu pot fi acceptate. Îmi place cu disperare să cred acest lucru. Până atunci, revin aici și acum la filme de-a dreptul plicticoase, între ele *Scooby Doo (Cartoon)*, care după un început alert devine o lecție în care didacticismul și discursul ostentativ omoară vitalitatea lumii descrise, ceea ce este într-un fel observat și de copii. Ei acordă filmului 3/7 puncte din 13/23 posibile (*Expunerea copiilor la programele radio și tv*, “Studii și cercetări audiovizuale” 2/2004, p. 29). În schimb, *Tom și Jerry* (cam la aceeași oră și pe același program) e o mică bijuterie: concizie, umor, pregnanță a detaliilor. Realizatorii știu, parcă, lecția lui Kant, și anume că mai cu seamă autorul de comedie trebuie să stăpânească ritmul tensiunii dramatice, dată fiind vibrația de mică amplitudine a efectului comic, epuizarea lui odată cu epuizarea situației sau a replicii, orice insistență sau încercare de extindere putând duce la “brusca prefacere a unei așteptări încordate în nimic”. În *Tom și Jerry*, lucrurile nu ajung la acest primejdios prag și, astfel, o spun sondajele de opinie, filmul ocupă locul I în preferințele telespectatorilor. Cum spuneam, miercuri, 2 august, am avut șansa de a “răsfoi” alături de ei un “tratat” despre arta iubirii și a seducției, de a vedea “portretele” spaimei, fericirii, furiei, indulgenței, veseliei, dușmăniei, speranței și ale celorlalte sentimente, am ratificat, alături de ei, pactul de neagresiune ce poate transforma un ciine, o pisică, un șoricel în repere caracterologice și morale. A fost una dintre puținele ocazii (în cuprinsul acelor lungi zile de vizionare) când sloganul **Jetix** “o lume care educă și inspiră” a devenit cu adevărat realitate. O pisică... Dar *Pisicile aristocrate*? Dar *Parisul vesel*? Dalmațienii, Albă-ca-Zăpada... Mă opresc, dîndu-mi seama că tăvălugul prezentului a aruncat în neant filmele-unicat ale copilăriei mele făcînd de neînțeles

azi această enumerare. Mă îndoiesc, însă, că doar nostalgia aurește rama acestei evocări. Ies din tabloul de demult și mă întorc la *Scooby Doo* care nu e, în nici un caz, punctul cel mai de jos al animației 2005/6, el este un exemplu edificator pentru o direcție caracteristică a acestora: lipsa de soliditate, de coeziune, de “logică” narativă a construcției epice se vrea compensată de manevrarea procedeelelor musichallului (la fel *Maya și Miguel, Tutenstein, Danny Daddy*), dar și a procedeelelor descoperit de avangardiști și propulsat, prin 1925, de Victor Brauner și Ilarie Voronca sub numele de pictopoezie, cu celebra ei definiție: “pictopoezia nu e poezie/pictopoezia nu e pictura/pictopoezia e pictopoezie”. Într-un cuvânt, în filmele de animație “story” tinde spre invizibil, în schimb, efectele sonore și plastice ale peliculei rețin atenția, mențin trează atenția, o captivează chiar. Chiar și inefabilul emoțional se vizualizează (cu ce preț?), obligînd ediția a X-a (2001, pp.1681-1682) din *The Concise Oxford Dictionary* să includă glosarul abrevierilor lingvistice și emoționale pe care adolescenții (ca și maturii, de altfel) le folosesc cu nonșalanță în “salonul” epistolar, conversațional, literar deschis pe Net. Ecranul are pregnanța sugestivă a unei pânze nonfigurative în mișcare, iar hăul absorbant din care culorile se ivesc sau în care culorile se prăbușesc este un spectacol în sine. Basmale copilăriei, ca și filmele clasice de animație, pot fi povestite: narațiunea înaintază mai repede sau mai lent, indicii de construcție epică există, la fel cei de recunoaștere portretistică, de recunoaștere a personajelor. În clipa de față, “story” se fracturează, fragmentul ajunge a fi episod, episodul cuvânt, iar cuvântul se transformă nu o dată în onomatopee ca semnal al unei mișcări plastice. Ca în *Danny și Daddy*, unde vorbirea dezarticulată e limpezită cât de cât prin desen, comunicarea devenind echivalentă cu variațiuni de amplitudine infimă, ceea ce m-a făcut să consider filmulețul ca pe o ilustrare a paradoxului zenonian: săgeata care zboară stînd pe loc. Descentralizarea narațiunii, în pas cu imperativele epocii postmoderne, duce la supremația fragmentului, a părții. Iar în majoritatea filmelor pe care le-am văzut (între 12 și 19 iulie 2006, apoi în cele câteva zile de la începutul lui august), părțile sunt îmbinate într-o ordine paratactică, după logica lui Ares, cum ar fi spus C. Noica (adică întregul este echivalent cu suma aritmetică a părților) și nu după logica lui Hermes, în care partea este metafora întregului. Sau invers. Ca atare, micii spectatori sunt deprinși, între 4 și 16 ani, cu cea mai simplă structură cu puțință, simplă, nu spun simplistă, deși prin comparație așa stau lucrurile: alăturare, doar alăturare, linearitate pură. Nu există înțelegerea narațiunii ca rețea de evenimente ce-și transmit ecourile și aluziile într-o atmosferă confină. Ce să mai spun de *Laboratorul lui Dexter*, ratînd șansa unei narațiuni *à rebours*? Așa că adițiunea învinge. Dar, la urma urmei, ce importanță au toate acestea? Au. Dacă basmul pregătea mintea copilului pentru a înțelege proza din bibliografia viitorilor ani de școală, schema animației așa cum e propusă ea de canalele funcționînd în România nu mai are puterea să o facă, nu mai îndeplinește aceste exigențe. În cel mai bun caz, ea pregătește tînărul spectator pentru fluxul denotativ al buletinelor de știri, eventual pentru blog, ca supapă a preaplînului interior, pentru chatul conversațional, cu fraze nu mai ample de 5-7 cuvinte. Iar dacă adăugăm lipsa soluțiilor alternative (apetența pentru lectură aflîndu-se în declin) înțelegem că acest tipar simplu al lumii ficționale este singurul care formează copilul. **Minimax** și celelalte nu-l pregătesc să citească literatură, nici să o înțeleagă, căci despre pasiune pentru acest domeniu nu mai poate fi vorba decât în cazuri excepționale.

IV. Schimbare de paradigmă. Nu doar la nivelul procedeelelor de construcție epică lumea animației 2005/6 e alta decât cea din urmă cu măcar două decenii, ci și la nivelul lui *cine, ce, unde, când, cum*: desenul fizionomic și gestual ascultă de legi pe care mentalul european le asimilează, încă, cu greutate (și nu așa vrea să jignesc pe nimeni, dar le asimilează sub eticheta urâtului). Localitățile sunt fie depersonalizate, fie desenate cu tuș nipon (prin extensia absolută a sloganului “pe terenul de fotbal nu contează dacă ești brazilian sau japonez”), toponimia nu mai are sonorități familiare, ca atare, în trecere, absolut în trecere am auzit cuvinte ca “Irlanda” sau “Las Vegas”. La fel, onomastica în care nu se mai valorifică aproape niciodată paternuri ale creștinătății, ale mitologiei, ale tradiției, în consecință personajele au nume proprii construite prin reduplicare, paronomază și alte asemenea procedee ale sonorității. Apoi, în consonanță cu noua fizică, timpul nu mai e unidimensional, ci, cum ar spune Philippide, “elastic și subtil”, la fel și spațiul, abandonînd linearitatea și devenind a patra dimensiune a timpului. Dacă tinerii acceptă cu familiaritate aceste din urmă noutăți, propulsate, de altfel, și de cartea de fizică și de internet, nu știu în ce măsură metamorfozele toponimice/onomastice/fizionomice sunt pe deplin asimilate. Schimbări vizibile au loc și la nivelul personajului. Basmul și animația clasică, narațiunea tradițională în genere, ofereau câteva înfățișări tipologice:

1) la nivelul destinului individual: eroul pornind/călătorind întru atingerea/cucerirea unui ideal, rareori de natură materială (Graalul, Prințesa), ceea ce presupune învingerea răului și restabilirea echilibrului moral, deci a armoniei. Tema este ca și absentă din animația 2005/6 sau, atunci când apare, contrazice drastic modelul de demult: iubita nu mai este unică, ci se multiplică prin acceptarea clonării sau, ca în *Curaj, cățelul laș* (peliculă, de altfel, destul de interesantă), umanul e înlocuit fără menajamente cu obiectualul. Semnalează, ca pe o absență teribilă din această lume, absența iubirii, a îndrăgostirii, a pasiunii, a fidelității. E o lume fără lumina sentimentelor. Și tot la nivelul destinului individual, alături de tema iubirii este pusă între paranteze și tema formației/inițierii.

2) destinul familiei, prin tradiție centrul lumii vizibile, se regăsește în pelicule precum cele difuzate pe **Programul I** la *Club Disney*, în timp ce pe celelalte canale, trecerea în penumbră a valorilor care edifică această celulă a societății umane este poate cea mai stridentă notă din glasul animației de azi. Legislația europeană este în acest caz inflexibilă: programele “difuzate între orele 6,00 și 22,30” avînd “obligația de a asigura orientarea spre valorile familiale”. Și ce se întâmplă în realitate? Mamele își violentează/umilesc copiii, copiii sunt lăsați în părăsire în incinta unui supermarket, pentru bunicuțe se prepară mâncare otrăvită, tensiunea dintre frați crește spre limita suportabilității. Și tot așa mai departe.

3) destinul grupului, al “echipei”, al corporației cu rigorile, cu ierarhiile lor, dar și cu estomparea vizibilă a relațiilor de prietenie. Pe acest palier tematic, animația tratează teme, preocupări, profesii, relativ de ultimă oră: universul galactic, bioenergia, viitorul ecologiei, paranormalul, comunicarea verbală, a gândurilor, a spaimelor, a viselor cu prăpăștiile lor cu tot, echivalînd, însă, nu o dată noutatea cu o avalanșă de zgomote, explozii, flăcări, praf și pulbere. Să fie, oare, acesta portretul esențial al noului? Din orizontul de fapte, idei, atitudini lipsește, însă, aproape cu desăvârșire cultura, atât în înțelesul artelor mecanice, cât și al celor liberale, dintre meseriile demne de interes cinematografic absentînd cea mai mare parte dintre cele de care este interesată profund societatea. Deci și omul. Ar trebui și copilul. În multe ore de vizionare, am văzut o singură secvență cu un raft de cărți. Egiptul, China, mașinăriile complicate și alte tărîmuri exotice sunt cercetate

doar sub aspect material, fără urmă de acces la idee. Nu am văzut nici un perete cu tablouri, nici o orchestră cântând. De aici, în ciuda excesului de mijloace moderne, sentimentul deșertului intelectual asfixiant. Se inițiază spectaculoase călătorii intergalactice, dar nu se pășește într-o bibliotecă. Este încă o trăsătură a programului de animație care mă îngrijorează și-mi stârnește amărăciune.

V. În schimb, contrar opiniei generale, cred că manevrarea limbii române se face între limitele plauzibile ale corectitudinii. Declicuri de limbaj vorbit există (*prefer mai bine; ne întâlnim la doisprezece; am două bilete: unu, doi; nu am 64 de parați; unde vor mușchii lor*), dar în ansamblu, rostirea e îngrijită. Explicația stă în faptul că, pe de o parte, filmele sunt traduse în românește (deci, există o primă triere, căci traducătorii manevrează relativ îngrijit lexicul și sintaxa), iar pe de altă parte, sunt rostite de actori a căror voce cultivată e capabilă să evedențieze înțelesurile. Există, bineînțeles, și multe discrepanțe, în unele filme accentul moldovenesc al glasului înregistrat în studio fiind foarte evident. În sfârșit, știu că la mijloc se află puternice interese financiare, dar dublarea tuturor filmelor în limba română (curios, mai există publicitate în limbi străine!) întrerupe accesul spre o limbă straină și adâncește alarmanta lipsă de îndemănare la scris/citit a elevilor români. Fapt evidențiat de examenele de capacitate și bacalaureat din ultimii ani.

VI. În încheiere, constat că deși în filme se râde mult, spiritul animației 2005/6 e destul de morocănos. De aceea, notez soluția din *Ce-i cu Andy?*: demontarea prin ironie a locurilor comune din realitate.

VII. Și atunci? S-ar putea ca soluția stării de criză a reperelor din animația 2005/6 să fie la îndemâna noastră. Într-o pauză de publicitate, o fetiță își face o coroană de flori și și-o pune pe cap. Este exact gestul inefabil și gratuit de care programul în discuție ar avea atâtă nevoie. Un gest de tandrețe, de afecțiune, de colegialitate care să umanizeze o lume în care oamenii vorbesc mai ales răstit, în care bătăile se acumulează în progresie geometrică, în care gestul fondator este inexistent și îndemnul “distruge-i, distruge-i pe toți” se extinde la nivel galactic, o lume în care tinerii nu se mai bat în luptă dreaptă, ci își doresc cu violență (uneori, și cu perfidie) sfârșitul, o lume în care cutia cu jucării conține și bâte, iar, la o petrecere, noul venit este astfel întâmpinat: “tu nu ești invitat, ești primul fel”. În sfârșit, o lume ce are gravată pe poarta de acces următoarea inscripție: “vă rugăm să lăsați creierul la intrare”. Creierul și nu speranța. Ce-i de făcut? Există două soluții instituționale. Prin analiza programelor din marile țări europene, C.N.A. trebuie să facă toate diligențele ca România să intre în clubul privilegiat al națiunilor care au grijă de destinul copiilor lor. Iar unul dintre gesturile necesare este lărgirea perimetrului “bibliografic” al animației retransmise în țara noastră. De asemenea, C.N.A. este chemat să propulseze/să recomande la posturile publice și private din țară un program de interes național în care reperul etic, științific, cultural să fie prezent prin rubrici vii, credibile, realizate într-o atmosfera de normalitate, fără ostentație, pe înțelesul tuturor. Dacă Tom sau Jerry i-ar sfătui pe copii să citească o carte, să intre într-o bibliotecă, să facă o faptă bună, să ajute un semen aflat la nevoie, sunt convinsă că ei ar fi nu numai auziți, ci și ascultați. Cine ar putea ține locul acestor iubite personaje într-o emisiune a televiziunii naționale sau a posturilor comerciale? Cine și-ar lua răspunderea să o facă? Ar mai fi, în sfârșit, o soluție privată pentru familiile care dețin resurse materiale vizibile: achiziționarea de casete video necesare educației copilului. Sunt familii care au integrala operelor lui Mozart sau Verdi, integrala Fellini sau a pieselor lui Shakespeare. Nu mai vorbesc de integrala Caragiale. Pe când integrala animației de aur?